

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ВЛАСНІСТЬ», «МАЙНО» ТА «ЖИТЛО» ПРИ ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПРАВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Вадим В'ячеславович БУРДОЛЬ,

*здобувач вищої освіти третього
(освітньо-наукового) рівня
Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний Інститут»
<https://orcid.org/0000-0003-0776-4612>*

Важливим напрямом удосконалення інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, як прояву системи охорони прав особи у цій сфері є встановлення та нормативне закріплення явищ, на які може відбутися посягання і які через це виступають безпосередніми об'єктами захисту під час застосування відповідних заходів безпеки. Зокрема серед благ, посягання на які спричиняє істотну шкоду особі, можна виділити такі об'єкти як «власність», «майно» та «житло». Враховуючи їх важливе значення для особи, самотійну роль у структурі її благ, відмітимо той факт, що актуальним для подальшого удосконалення цього інституту та підвищення ефективності забезпечення безпеки учасників кримінального провадження є дослідження питання співвідношення цих понять як об'єктів захисту.

Так, у кримінальному процесуальному законодавстві, судовій практиці та правовій доктрині до числа об'єктів захисту під час застосування заходів безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, доволі часто відносять такі поняття як «власність», «майно» та «житло». Приміром, у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» та Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» вказано, що застосування відповідних заходів, спрямовано на захист житла та майна відповідних осіб та їх близьких родичів. У КПК України також використовується такі поняття як «власність» (ст. 16), «майно» (ст. 170), «житло» та «житлове приміщення» (ч. 12 ст. 170, ст. 181, ст. 233). У той час як окремі науковці, приміром, П.С. Михайлов, робить висновок, що об'єктом захисту є власність (майно) осіб у зв'язку з їх участю у судовому розгляді кримінальних проваджень [1, с. 410, 411]. На наш погляд, П.С. Михайлов поняття «майно» та «житло», які містяться у відповідному законі, охоплює поняттям «власність». Тож постає питання: чи це окремі, чи пов'язані між собою об'єкти захисту?

Для його розв'язання звернемося до ЦК України, який у ст. 1 визначає, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини, а у ст. 177 визначений перелік об'єктів цивільних прав, якими є речі, гроші, цінні папери, цифрові речі, майнові права, роботи та послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші

матеріальні та нематеріальні блага. При цьому поняття «об'єкти цивільних прав» та «об'єкти цивільних правовідносин» виступають як синоніми [2, с. 35, 106]. Це доволі широке коло об'єктів, яким через участь особи у кримінальному провадженні може бути завдана шкода з метою вплинути на таку особу. Своєю чергою ст. 179 ЦК України передбачає, що річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки, а ст. 190 ЦК України визначає, що майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

Однак поряд з поняттям «річ», «майно» у ЦК України та інших нормативно-правових актах використовується поняття «власність». Щодо останньої, то вказується, що власність як науковий термін вживається у двох аспектах: в економічному (це присвоєння матеріальних благ) і юридичному (це суспільні відносини власності) [2, с. 127]. І уточняється, що об'єктами права, зокрема приватної власності, може бути будь-яке майно, що задовольняє потреби фізичних або юридичних осіб, за винятком тих видів майна, які відповідно до закону не можуть їм належати [3, с. 207]. Отже, поняття «власність» пов'язано з поняттям «річ» та стосується поняття «майно». У контексті наведеного, звернемо увагу на позицію А.С. Сліпченка, який відмічає, що аналіз практики ЄСПЛ дає можливість стверджувати, що термін «власність» у ст. 1 Протоколу 1 використовується у значенні саме економічного блага, яке може бути предметом як матеріального, так і нематеріального світу. І він робить висновок, що термін «власність» у ст. 1 Протоколу 1 використано як синонім слова «майно», причому у досить широкому його розумінні [3, с. 124].

Щодо співвідношення понять «майно» та «житло», то врахуємо положення ст. 379 ЦК України, що житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше жилає приміщення, призначені та придатні для постійного або тимчасового проживання в них, а ст. ст. 380-382 визначають їх як об'єкти права власності. Тобто в економічному сенсі житло характеризується як власність, зокрема особи. У цьому контексті О.О. Гриньків, А.О. Ляш зауважують, що оскільки поняття житла та майна тісно взаємопов'язані (житло – це теж майно, яке належить особі за правом), їх слід поєднувати при зазначенні у Законі, де потрібно вказати не майно, а інше майно [4, с. 121]. Зокрема звернемо увагу, що ст. 378 КПК України до складу майна обвинуваченого відносить житло чи інше майно. Отже, робимо висновок, що житло є різновидом майна особи, і відноситься, як вказують фахівці, до такого його різновиду як нерухомі речі (нерухоме майно, нерухомість) [2, с. 114-115]. Тому вважаємо, що підстав для розмежування в актах кримінального процесуального законодавства цих понять як об'єктів захисту немає, а поняття «власність (майно)» охоплює поняття «житло».

Тож, підсумовуючи огляд питання щодо співвіднесення понять «власність», «майно» та «житло» як об'єктів захисту під час застосування заходів безпеки осіб у кримінальному провадженні, відмітимо, що це споріднені поняття, які співвідносяться між собою за зав'язком роду та виду. Щодо визначення найбільш доцільного терміну, то враховуємо наступне. Стаття 41 Конституції України поголосила, що кожен має право володіти, користу-

ватися і розпоряджатися своєю власністю. І вважаємо, що ця норма використовує поняття «власність» саме в контексті розуміння його змісту як економічної категорії. Також такий підхід, як вже було вказано вище, реалізовано у Протоколі до Європейської конвенції з прав людини, де поняття «власність» у його ст. 1 є синонімом поняття «майно». Своєю чергою ст. 386 ЦК України закріплює норму, згідно з якою держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів права власності, а відповідно й об'єктів права власності, якими можуть бути речі, майно та житло особи. У ст. 16 КПК України мова йде саме про недоторканність права власності особи і як частина прав особи воно підлягає охороні та захисту (ст. 2 КПК України). Нарешті, КК України містить припис, що «Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності», а окремим його розділом є Розділ VI «Кримінальні правопорушення проти власності».

Тож, на наш погляд, з метою забезпечення максимального захисту прав учасників кримінального провадження, щодо яких через їх участь у кримінальному провадженні виникла реальна або потенційна загроза їх правам, доцільно використовувати поняття «власність». А вже окремі заходи забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, слід застосовувати до конкретних об'єктів, якими можуть бути речі, майно, житло вказаних осіб. Вважаємо, це у більшому ступені сприятиме правовій визначеності кола об'єктів захисту. Відповідні зміни в цій частині варто відобразити у ст. 1 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Список використаних джерел:

1. Михайлов П. С. Безпека учасників кримінального провадження як правове поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* № 69 (2022). С. 408–411.
2. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / [О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.] ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
3. Сліпченко А. С. Визначення поняття «майно» у праві ЄС та вітчизняному праві. *Форум Права.* 2020. № 61(2). С. 122–130. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>.
4. Гриньків О.О., Ляш А. О. Заходи забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві: монографія. Тернопіль: Астон, 2012. 260 с.